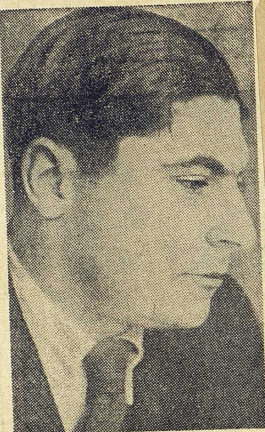

Koestlers självbiografi

ARTHUR KOESTLERS författarskap har till stor del varit självbiografiskt, i mera egentlig och ordinar mening. Bland hans första böcker var skildringarna av resorna till Spanien under inbördeskriget och av vistelsen i franska koncentrationsläger år 1939. Flera av romanerna och essäsamlingarna är direkt byggda på personliga upplevelser. För två år sedan utkom första delen av de sammanfattande och systematiska memoarerna, "Arrow in the Blue". Nu föreligger den andra delen av detta verk, *The Invisible Writing* (Collins with Hamish Hamilton Ltd, 21 shilling). Låt oss genast säga ifrån att det är en högst fängslande bok, där en av vår tids skarpaste begåvningar visar sin förmåga av beskrivning, politisk analys och inte minst självanalys. Det bör anses höra till allmänbildning att läsa denna bok och andra Koestlers huvudskrifter. De är centrala dokument i vår tids andliga historia.

Den senaste boken gäller i huvudsak Koestlers kommunistperiod, den tid då han tillhörde och bröt sig lös ur det kommunistiska partiet (1932—1940); här till kommer en kort efterskrift om författarens senare öden. Vid 26 års ålder, som framstående och välbetald medarbetare inom olika till det stora Ullsteinförlaget hörande publikationer, blev Koestler omvänd till kommunismen. Han ingick i partiet, avskedades av Ullsteins och reste till Ryssland. Han kom dit på sommaren 1932 — ett halvår innan nazismen tog makten i Tyskland — och stannade ungefär ett år, dels i Charkov, dels på resor i Kaukasien och ryska Östasien — Merv, Bokhara, Samarkand. Av partiet beordrad att återvända till Västeuropa tjänstgjorde Koestler främst som medarbetare i en täckorganisation i Paris som framför allt ägnade sig åt antinazistisk propaganda i samband med processen om riksdagsbrändan och judeförföljelserna. Han sändes i flera omgångar till Spanien under inbördeskriget som korrespondent, häkta-

Koestler vid trettio års ålder.

des i Malaga av Francos män och tillbragte tre månader i fängelse, i ständig väntan på att bli avrättad. Då han frigavs i utbyte mot en fånge på andra sidan bosatte han sig i Paris, väsentligen sysselsatt med romanskrivning. Han satt efter världskrigets utbrott i skilda franska koncentrationsläger, lyckades fly till England, där han också tillbragte några veckor i fängelse och blev ungefär vid årsskiftet 1939—1940 en fri man. Fri i dubbel mening — han var nu också utanför kommunismen och över huvud alla egentliga ideologier. På ett par år blev han en världsberömd författare. Han är nu 49 år, bosatt i England, berömd som stor intelligens och en av diktaturidernas mest lysande avslöjare.

Varför blev Koestler kommunist? Varför upphörde han att vara det? Varför stannade han, trots ständiga desillusioner, under sju år i det kommunistiska partiet? Vid besvarandet av frågor som dessa hänvisar Koestler gärna till sina personliga egenskaper, ärvda och än mer förvärvade. Han talar i psykoanalytiska klichéer om sin genom felaktig uppfostning inympade skuld känsla, om sin mindervärdeskänsla, om sin egocentricitet och brist på emotionell stabilitet; han önskade underordna sig, tjäna en sak, hurudan den än var beskaffad, få lugn genom hängivelse och arbete.

Denna självanalys utförs med stor elegans, men för den som tvivlar på de begagnade nyckelordens förmåga att öppna dörrarna blir det hela mer en uppvisning i dialektik än ett klarläggande av motiv. Detsamma gäller analyser av sociala företeelser. Den succés som Bert Brecht vann med "Tolvskillingsoperan" förklaras exempelvis vara "ett tecken på den tyska demokratis sjukliga dödsdrift" — den enklaste invändningen mot denna tes är kanske att många tusen svenskar njutit av samma pjäs utan att det rimligen kan påstås bero på dödsdrift vare sig för egen eller den svenska demokratis del.

När Koestler däremot lägger analysen på ett mera konkret, från hans synpunkt kanske lägre, plan är han däremot klar och upplysande. Han hörde till de många unga intellektuella som förtvivlade om det tidiga trettitalets Västeuropa, med dess massarbetslöshet, dess fascism och nazism, dess famlande demokratiska ledare. Ryssland framstod som en tillflykt; kommunismen troddes ännu vara en form för politisk och social radikalism, diktaturen antogs vara övergående, de stora processerna, som definitivt komprometterade regimen, hade ännu inte börjat. Därför blev män som Koestler, Silone och Spender kommunister; hur de blev det och hur de upphörde att vara det har de berättat i "The God That Failed". Koestler hörde till dem som fick de största möjligheterna att se hur det drömda Utopia verkligen var beskaffat. Under sin årsårlånga vistelse i Ryssland kunde han fastställa att elände och hungersnöd rädde i stora områden utan att radio och press ens tog notis om saken; Charkov, där Koestler bodde ett halvår, låg i en av de svårast drabbade landsdelarna, och även det ryska Asien levde i nöd. Under denna tid, och senare som anställd hos komintern i Västeuropa, fick Koestler också nära kontakt med de brutala förföljelserna, den lögnaktiga propagandan, den stupida underordningen — ändamålet helgade alla medel, och den djuriska lydningen gentemot tyrannen på toppen och alla småtyrannerna under honom var det enda sammanbindande. Ena dagen gällde det att kalla Léon Blum förträdare och socialfascist, andra dagen skulle man gå tillsammans med Blum i folkfronten; nazismen var under årtal fienden framför alla andra för att efter några dagars förhandlingar i Kreml förvandlas till allierad.

Det är därför snarast den tredje av de uppställda frågorna som är svår att besvara. Varför lämnade inte Koestler partiet tidigare? En förklaring ligger i tendensen att se det onda hos kommunismen som något tillfälligt, en annan i att kampen mot fascismen i alla dess former blev det väsentliga

efter Hitlers seger i Tyskland. Under förnedringsåren 1935—1939 fanns bland de flesta som verkligen hatade nazism och fascism ett slags folkfrontsstämning; man kände — liksom senare efter 1941 — Hitler som den store och gemensamma fienden.

Politiken är huvudsaken för Koestler, men det är inte bara om den han berättar. Här finns roliga personkaraktärstyper, anekdoter om politiker och författare, meddelanden från Koestlers privatliv. På den sistnämnda punkten är han diskret såtillvida som alla intimiteter undviks; han har fantiserat om att skriva en bok som skulle "få Rousseau att rodna i sin grav", men har funnit denna just nu guterade form av exhibitionism äcklig. Antydningarna om otaliga kärlekshistorier görs utan skryt; Koestlers förklaring att han i erotiken liksom i politiken sökt det absoluta — "Helena" — verkar dock som en romantisk omskrivning av en ganska ordinarie flyktighet. Till de mindre "avslöjandena" hör att Koestler skrivit en rad halvt medicinska böcker om sexuella frågor, som under författarnamnet dr Costler spritts i väldiga upplagor — inkomsterna har så när som på något tusental kronor gått till förläggarna.

Koestler berättar också om mystiska upplevelser. I fängelset i Sevilla och några gånger senare har han haft den känsla av frid, harmoni, meningsfullhet, jagets försvinnande, uppgående i allt (en "process av upplösning och gränslös expansion") som så ofta i skilda ordalag beskrivits av religiösa mystiker. Koestler gör

Dorothy, den första husfrun, som Koestler tillägnat "The Invisible Writing".

dess bättre inte någon världs-
åskådning av denna sensation,
även om han talar om "en högre
form av verklighet" och tydligen
i minnet av det upplevda känner
sig få ljus och kraft.

Vid läsningen av Koestler har jag liksom flera gånger förr — och i likhet med många andra — ställt frågan: Varför tycker man trots allt inte om honom? Hans strävan att vara sann är uppenbar; hans uppriktighet blir nästan aldrig kokett, han presenterar fel och förvillelser utan den belåtenhet som de flesta inte undgår i dylika sammanhang, han irriterar varken genom ödmjukhet eller skrytsamhet. Hans liv har i ovanlig grad bestämts av idéer; han har gjort stora uppoffringar både för "saken" och sina närmaste, visat mod och hållning inför fattigdom. Därom får man visserligen veta av honom själv, men utan framhävande eller ostentation (det kan ju tänkas att han lurar oss just på det sättet, men jag tror det inte).

Ändå väcker han inte tillgivenhet eller starkare medkänsla. En förklaring kan vara att han är tröttsamt intellektuell. "Allt som är system är misstag", skriver Pierre Lasserre. I varje fall är det ett misstag att göra allt till system, och det gör Koestler. Han arbetar med ett slags hemgjord kombination av psykoanalytiska termer; vad värre är, alla upplevelser skall analyseras i dessa termer, klarläggas, avfärdas. Det är som om livet åts upp av dessa begreppshajar, som med enorm akkuratess kastar sig över varje känsla, varje erfarenhet. Kanske är det ett slags intellektuell självdisciplin, kanske mänsklig torka; i varje fall är det något ovanligt och obehagligt. Och mitt i idealismen och uppoffringarna skymtar hela tiden en smart och fräck ung man. "Sprickan i Koestlers rustning är hans hedonism", skriver Orwell. Kanske är det exaktare att tillämpa Koestlers (enligt min mening riktiga) karaktäristik av Thomas Mann på honom själv: här saknas mänsklig godhet, sympati för "de förtrampade". Denna brist uppvägs inte, som hos Mann, av en väldig konstnärlig fantasi. Skarpsinne, vitalitet, torrhet och kyla, det kan bli en lysande publicist, men inte en hel människa.

HERBERT TINGSTEN

Malan får mothugg

De "färgade" (blandrasiga) i Kapprovinsen har av gammalt rösträtt vid de allmänna valen i viss utsträckning. Rösträtten gäller endast män över en bestämd inkomstnivå; trots att de färgades antal är större än de vitas (något över en miljon mot något under en miljon) har därför endast omkring 50.000 färgade rösträtt mot mer än tio gånger så många vita. Nationalistregeringen Malan har systematiskt arbetat för att få bort denna rösträtt. Rena principskäl är härvid av betydelse. Negerer och indier har sedan länge berövats all rösträtt vid allmänna val; de färgades rättigheter i Kapprovinsen är en blotta i det vita väldet. Men härtill kommer att de färgade förökar sig vida hastigare än de vita. Under förra valet gick de blandrasiga för första gången om de vita i folkmängd, och om några årtionden beräknas de vara dubbelt så många.

Hittills har Malans försök misslyckats. Han har självfallet vunnit majoritet för sina förslag, men inte den två tredjedelars majoritet som författningen enligt högsta domstolens utslag i detta fall kräver. För att vinna stöd även inom opposi-

tionen har Malan i årets förslag något modifierat sin tidigare linje; färgade som redan har rösträtt skulle få behålla den. Eftergiften har emellertid inte hjälpt. Av det stora oppositionspartiet United party övergick sju medlemmar i denna fråga till regeringssidan, men Malan fick vid de båda kamrarnas gemensamma votering nio röster mindre än vad som behövdes (129 i stället för 138). Man väntar nu att Malan skall driva saken vid årets val av provinsrepresentationer för att kunna återopa sig på en fullmakt från folket. De redan hållna valen i Natal tyder på att denna taktik kan lyckas. Det engelska Natal gav som alltid United party en överväldigande majoritet, men nationalisterna vann ett par platser.

Någon ljusning förmärks inte i Sydafrika. Årets lagstiftningsprogram är alltigenom reaktionärt. United party håller, trots sin relativa liberalism, helt fast vid parollen om det inre väldet. Det liberala partiet, det enda som verkar för successivt genomförd likställighet, tycks inte ha stora chanser; provinsvalet i Natal blev ett klart misslyckande för partiet.